

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile University of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye-SSCB Kültürel İşbirliği Programı'ndan yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümünde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İİBF) İktisat Bölümünde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur. İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır.

Yıldırım'ın Yordam Edebiyat'tan çıkan çevirileri şunlardır: Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Eylül 2018); Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Kasım 2019); Çehov'dan *Seçme Öyküler-3: Uzun Hikâyeler, Seçme Öyküler-4: Kısa Hikâyeler* (Nisan 2019), *Aşk Üzerine* (Hasan Âli Ediz ile birlikte), *Düello, Hayatım & Bir Taşralının Hikâyesi, Step ve Üç Yıl* (Ekim 2020); Gogol'den *Ölü Canlar* (Mart 2020) ve *Palto* (Eylül 2020); Gonçarov'dan *Oblomov* (Mart 2020); Aleksandr Herzen'den *Geçmişim ve Düşüncelerim* (cilt 1, Nisan 2024).

Nuri Yıldırım'ın, Rusçadan yaptığı *Yalılar* çevirisi ilk kez yayımlanmaktadır.

Eserin orijinal adı:

Obriv

Çeviride esas alınan kopya:

İ. A. Gonçarov, *Toplu Eserler* (Rusça),
20 cilt, "Obriv", 7. cilt, Nauka, 2004, s. 5-772.

İVAN ALEKSANDROVIÇ
GONÇAROV

YALILIYAR

ROMAN

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

==== BİRİNCİ CİLT ====

*yordam
edebiyat*

Yordam Edebiyat: 138 • Yalılar - I • İvan Aleksandroviç Gonçarov
ISBN 978-605-172-704-2 - ISBN 978-605-172-703-5 (Tk) • *Türkçesi*: Nuri Yıldırım
Düzeltilme: Safa Enis Sağlık • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç • *Sayfa Düzeni*: Gönül Göner
Birinci Basım: Ekim 2024
© Yordam Kitap, 2024

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: Pasifik Ofset (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

YALIYAR

ROMAN

İÇİNDEKİLER

14 BASAMAKLI ÇARLIK BAREM TABLOSU (1724-1917)	9
SÖZLÜKÇE	11
İVAN ALEKSANDROVİÇ GONÇAROV KRONOLOJİSİ	15
SUNUŞ / <i>Nuri Yıldırım</i>	19

YALİYAR

BİRİNCİ BÖLÜM	37
İKİNCİ BÖLÜM	221

14 BASAMAKLI ÇARLIK BAREM TABLOSU (1724-1917)

Derece	Sivil İdare		Askeri İdare
	Sivil Unvan	Görev	
I	1. sınıf asıl gizli danışman (Действительный тайный советник 1-го класса)	Şansölye (başbakan, devlet sekreteri) – Канцлер (Штатс-секретарь)	Feldmareşal, deniz kuvvetleri komutanı
II	Asıl gizli danışman (Действительный тайный советник)	Başbakan yardımcısı, senato yöneticileri, bazı bakanlar	Orgeneral
III	Gizli danışman ¹ (Тайный советник)	Müsteşar, bakan yardımcısı, senatör, büyükelçi vb.	Tümgeneral
IV	Asıl mülki müşavir (Действительный статский советник)	Genel müdür, vali, belediye başkanı vb.	Tuğgeneral
V	Mülki müşavir (Статский советник)	Genel müdür yardımcısı, vali yardımcısı vb.	“Brigador” (Albayla tuğgeneral arası bir rütbe)
VI	Kurul/heyet danışmanı (Коллежский советник)	Orta düzey yönetici, şube müdürü vb.	Albay
VII	Saray danışmanı (Надворный советник)	Alt düzey yönetici, masa şefi, bölüm şefi vb.	Yarbay
VIII	Kurul/heyet eksperti (Коллежский асессор)	Büro amiri, şef, denetçi	Binbaşı
IX	Unvan danışmanı (Титулярный советник)	Küçük memur	Yüzbaşı
X	Kurul/heyet sekreteri (Коллежский секретарь)	Evrak memuru, sekreter	Teğmen
XI	Deniz kuvvetleri sekreteri (Корабельный секретарь)	Gemide tedarik işlerinden sorumlu memur (1764-1834)	
XII	Vilayet sekreteri (Губернский секретарь)	Vilayetin yazı işleri dairelerinde küçük memur	Asteğmen
XIII	Sekreter, kayıt ve arşiv memurları (Кабинетский регистратор, Провинциальный секретарь, Сенатский регистратор)	Senatoda, kilise örgütünde, taşra örgütlerinde ve yönetici ofislerinde sekreter, kayıt ve arşiv memuru	“Podporuçik”, piyadede en düşük subay rütbesi
XIV	Kurul/heyet kayıt ve arşiv memuru (Коллежский регистратор)	Baremin en düşük derecesi, kâtip	“Kornet”, süvaride en düşük subay rütbesi

1 Üstten ilk üç basamağı oluşturan “gizli danışman” (*тайный советник*) unvanları saray nezdinde tam güvene sahip, gizli görevler de üstlenebilen, koruma kalkanağı altında çalışan en üst düzey devlet görevlilerine verilen unvanlardır.

SÖZLÜKÇE

Armyak (Tr., Tatarca): Köylü kadınların giydiği, yün kumaş ya da çuhadan dikilen, uzun etekli, kaftana benzer bir dış giysi. Tatar, Kırgız, Moğol kadınları giyerdi; sözcük Tatarca kökenlidir.

Babuška: Büyükanne, nine.

Barin/Barinya: Çarlık Rusya'sında imtiyazlı sınıfa (soylular, toprak sahipleri, üst düzey bürokratlar vb.) mensup olanlara hitap şekli; bey, beyefendi, hanımefendi. Eski *boyarin* (*boyar*) sözcüğünden gelmektedir.

Batyuşka: 1. (Eski dilde) “Baba, babalık, eski toprak” gibi saygı, sevecenlik ve samimiyet ifade eden hitap şekli. 2. Din adamlarına hitap şekli.

Beryoza: Türkçede akağaç, huş ağacı, ak kayın gibi adlarla anılsa da, kayın türü, beyaz gövdeli, düz ve uzun bir ağaç olan beryozanın dilimizde tam karşılığı yoktur. Rusya coğrafyasının önemli sembollerinden biridir.

Bogatr (Tatarca/Türkçe): Bahadır, yiğit, destan kahramanı, cengâver.

Burlak: Tekneleri akıntıya karşı kıyıdan halatlarla çeken halatçı; yedekçi. Rus edebiyatında, resminde ve müziğinde önemli bir yeri vardır.

Çepçik (ya da “çepets”): Kadın ve çocukların gece uyurken ya da ev içinde giydikleri, saçı tümüyle içine alan, çevresi büzgülü, çene altından bağlanan, hafif kumaştan dikilmiş başlık.

Daça: Ailelerin yazlarını geçirdikleri şehir dışındaki müstakil, bahçeli ev, yazlık köşk, yazlık.

Domovoy: Evin iyi cini. Slav folklorunda her evde, o eve özgü zararsız, iyi huylu bir cinin yaşadığına inanılır. Çoğunlukla ahırda yaşar.

Eski inanç (Starovera): Çar I. Aleksey döneminde (1645-76) gerçekleştirilen dini reformlar sırasında halk eski inancı sürdürenler ve yeniyi kabul edenler olarak ikiye bölündü. “Raskol” (büyük bölünme) adını alan bu süreçte yasa dışı duruma düşen eski inanç taraftarları büyük eziyetlere maruz bırakıldılar ve sonraki yüzyıllarda Volga ve Kafkasya bölgelerine sürüldüler.

Gospodin/Gospoja: Beyefendi, bey; hanımefendi, hanım.

İzba: Rus köy evi, izbe.

Jimnazyum: Çarlık Rusya'sında varlıklı ailelerin erkek çocuklarını gönderdikleri, Latince, Yunanca eğitimine özel bir önemin verilen orta eğitim kurumunu, lise. Rusya'da ilk jimnazyum 1726 yılında Petersburg'da açıldı, 1804 yılından itibaren bütün vilayetlere yayıldı.

Knyaz: Prens.

Leşiy (ya da "lesovik", "leşak"): Doğu Slav mitolojisinde ormanda yaşadığına inanılan, insanlara düşman kötü ruh, orman devi ya da orman cinini.

Mantilla: İspanya ve Latin Amerika'da kadınların özellikle ayinlerde yaygın olarak kullandıkları, başı ve omuzları örten, şala benzer, ipek ya da dantel örtü.

Matuşka: "Ana" (Ru., *mat*) sözcüğünden türeme. "Anacığım", "valide hanım" anlamında bir hitap şekli.

Mujik: Serf statüsündeki Rus köylüsü.

Peç: Rus fırını, ocağı. Üzerindeki geniş düz alanda kışın oturulur ve yatılır. Rus köy evi *izba*'nın ayrılmaz bir parçasıdır.

Pirog (çoğulu "pirojki"): Mayalı hamurdan, yarım ay şeklinde fırında ya da yağda pişirilen, içine et, balık ya da lahana konulan geleneksel Rus böreği.

At arabaları

Briçka: Dört tekerlekli, üstü deri, içi kumaş kaplamalı hafif araba.

Drojki: Dört tekerlekli, yaylı, hız yapmaya elverişli hafif at arabası.

Kibitka: Üstü kapalı ilkel yol arabası.

Kolyaska/Kaleska: Dört tekerlekli, yaylı, üstü açılabilen çift atlı araba.

Lineyka: Her iki yanda uzunlamasına oturma sıraları bulunan, çok kişilik üstü açık araba.

Şaraban: Oturma sıralarının karşılıklı olarak yerleştirildiği, dört tekerlekli gezi arabası.

Telega/Telejka: Yük taşımakta kullanılan dört tekerlekli köylü arabası.

Ölçü birimleri

Arşın: 71,1 cm (uzunluk ölçüsü)

Desyatina/Desyatin: 1,09 ha (alan ölçüsü)

Funt: 409,5 g (ağırlık ölçüsü, Rus libresi)

Lot: 12,79 g (ağırlık ölçüsü)

Pud: 16,38 kg (ağırlık ölçüsü)

Sajen: 2,13 m (uzunluk ölçüsü)

Versta/Verst: 1,06 km (uzaklık ölçüsü)

Verşok: 4,45 cm (uzunluk ölçüsü)

Zolotnik: 4,26 g (ağırlık ölçüsü)

Yiyecek-içecek adları

Blin/blini (çoğulu “blinkı”): Süt ve yumurta katılmış cıvık hamurdan tavada pişirilerek yapılan küçük, yuvarlak, yassı hamur işi, krep. Maslenitsa yortusunda her evde blini pişerdi.

Bulka (çoğulu “bulki”): Kaliteli beyaz buğday unundan pişirilen ekme, francala.

Kalaç: Beyaz buğday unundan pişirilen, asma kilit şeklindeki çörek (Rusçaya Tartardan geçmiştir).

Kaşa: Yulaf, karabuğday, darı ya da pirincin su veya sütle kaynatılması suretiyle pişirilen, çok yaygın olarak tüketilen geleneksel Rus lapası.

Kvas: Siyah çavdar ekmeği ya da çavdar ununa malt eklenerek üretilen, %1-2 oranında alkol içeren geleneksel Slav içeceği. “Kvas”tan söz eden kayıtlar 1056 yılına kadar geri gitmektedir.

Pryanik: Baharat ve bal katılarak pişirilen bisküvi ya da kek biçiminde bir hamur işi.

Smetana: Ruslara özgü, çok yaygın tüketilen bir süt ürünü, bir çeşit krema.

Şçi: Lahana, mantar, havuç, soğan gibi sebzelere iri et (bazen balık) parçaları eklenerek pişirilen geleneksel Rus çorbası.

Romanda geçen yortular, ayinler

Büyük oruç: Paskalya’dan yedi hafta önce başlayan, etli sütlü yiyeceklerin yasaklandığı en uzun oruç.

Epifani yortusu: Hz. İsa’nın vaftiz günü, sudan haç çıkarma bayramı, 6 (yeni takvimde 19) Ocak.

Gece ayini (Vsenoşçnaya): Ortodoks kilisesinde, yortular arifesinde ve cumartesi pazara bağlayan geceleri düzenlenen ayin.

Maslenitsa yortusu (blini bayramı): Paskalya’dan yedi hafta önce, büyük orucun arifesinde kutlanan, kışın sona erişini, baharın gelişini temsil eden dini bayram, apakurya. Bayram, *blini* denilen hamur işi ile karşılandığı için “blini bayramı” olarak da adlandırılır.

Uspenski orucu: 1-14 (yeni takvimde 14-27) Ağustos arası tutulur, Meryem Ana’nın ölümüne ithaf edilmiştir.

ОБРЫВЪ

РОМАНЪ

ВЪ ПЯТИ ЧАСТЯХЪ

ИВАНА ГОНЧАРОВА

ТОМЪ ПЕРВЫЙ

САНКТПЕТЕРБУРГЪ

ПЕЧАТАНО ВЪ ТИПОГРАФИИ МОСКВАГО МИНИСТЕРСТВА,
ВЪ ГЛАВНОМЪ АЛМЕРЗАЛСКОМЪ
1870

*1870 yılında iki cilt halinde yayımlanan Obriv (Yalıyar) romanının
birinci cildine ait kapak görseli*

İVAN ALEKSANDROVİÇ GONÇAROV KRONOLOJİSİ

6 (18) ¹ Haziran 1812	Aleksandr İvanoviç ve Avdotya Matveyevna'nın ikinci çocukları İvan, Simbirk'te (bugünkü Ulyanovsk) dünyaya geldi. Bazı kaynaklar doğum yılını 1813 olarak göstermektedir. Vasisi M. M. Stasyuleviç, Gonçarov'un doğum belgelerinin 1812 Moskova yangınında yandığını, doğum yılının Eylül 1812'den önce olduğunu söylemektedir. Altı kardeşin (dördü hayatta kalabilmiştir) ikincisidir. Baba Gonçarov birkaç kez belediye başkanı seçilmiş saygın bir tüccardır; dindar ve eski inanç (<i>Starovera</i>) taraftarıydı. Melankoliye yatkın, paranoit bir kişiliğe sahipti. Aile, tüccar sınıfına mensup olmanın yanı sıra, orduda subay olan dedenin 1743 yılında elde ettiği imtiyazdan da yararlanarak soyluluk unvanı taşıyordu. Aile aynı zamanda yurtluk sahibiydi, kendilerine ait köyleri vardı.
1819	Küçük İvan henüz yedi yaşındayken babasını kaybetti. İvan ve kardeşlerinin eğitimiyle çocukların vafitiz babaları, emekli deniz subayı, ateşli aydınlanma taraftarı Tregubov (çocuklar onu Yakupov diye çağırıyorlardı) ilgilendi.
1820-1822 Rahip Troitskiy'in yatılı okulu	İyi yürekli, eğitimsiz, fakat becerikli, disiplinli bir kadın olan annesi İvan'ı 8 yaşındayken, Kazan Üniversitesinde okumuş, aydın bir kişi olan Rahip Troitskiy'in Alman karsısı ile birlikte Volga'nın karşı kıyısında açtıkları yatılı okula yazdırdı. İvan burada iki yıl okudu, Almanca ve Fransızca öğrendi.
1822-1830 Ticaret Okulu (Moskova)	Çiftlik işlerini, ürün alım satımını yönetmeyi öğrendi diye annesi İvan'ı Moskova Ticaret Okuluna yatılı öğrenci olarak yazdırdı. Ağabeyi Nikolay da bu okula devam ediyordu. Kendi ifadesiyle, katı disiplin kurallarının uygulandığı bu sıkıcı okulda 8 yıl okudu. Bu süre içinde <i>Yalyar</i> romanının kahramanları Rayski ve Vera gibi, yol gösterici bir rehberden yoksun olarak eline geçen her kitabı okudu.
1830 sonbaharı-1834 Moskova Üniversitesi	Mali durumu bozulan Avdotya Gonçarova, İvan'ı Ticaret Okulundan alarak Moskova Üniversitesinin giriş sınavlarına soktu. İvan, Edebiyat Bölümünü (o zaman 3 yıllıktı) kazandı, 1834 yılında buradan mezun oldu. Aynı yıllarda Moskova Üniversitesinde öğrenci olan Belinski, Herzen, Stankeviç gibi gençlerle ve onların oluşturdukları felsefe çevreleriyle tanışma arzusu göstermedi. Bütün zamanını hocaları N. İ. Nadejdin ve S. P. Şeviryov'un rehberliğinde Puşkin'i, Karamzin'i ve Antik Yunan ve Roma sanatını öğrenmeye ayırdı.
1834 sonbaharı- Nisan 1835	Üniversiteyi bitirince kısa bir süre Simbirk Valiliği kaleminde evrak memuru olarak çalıştı.
Mayıs 1835-1852	Petersburg'a gelerek Maliye Bakanlığının dış ticaret bölümünde çevirmen olarak işe başladı. 1852 yılına kadar bu görevde kaldı.

1 Parantez içindeki rakamlar yeni (Gregoryen) takvimi göstermektedir.

1835 Ressam Nikolay A. Maykov ve ailesi ile tanışma	Goçarov 1835 yılında Petersburg'a gelince ressam Nikolay A. Maykov ve ailesi ile tanıştı. Maykov'ların evi "sanat sanat içindir" ekolüne yakın sanatçıların uğrak yeri ve şehirin önde gelen sanat salonlarından biriydi. Goçarov, Maykov'un iki oğluna (birisi geleceğin şairi Apollon Maykov'du) ders vermeye başladı.
İlk edebiyat denemeleri	"Nimfodora Ivanovna" (1836), "Zalim Bir Hastalık" (<i>Lihaya Bolest</i> , 1838), "Mutlu Bir Hata" (<i>Çastlivaya oşipka</i> , 1839), "İvan Saviç Podjabrin" (1842). Gogol etkisinin açıkça görüldüğü bu hikâyelerin ilk ikisi Maykov'un elle çoğaltılan aile dergisinde, üçüncüsü Maykov'un almanağında, sonuncusu ise 1848 yılında <i>Sovremennik</i> dergisinde yayımlandı. İroniye dayalı karakter yaratma, sık sık parodiye başyurma, diyalogların geniş yer tutması gibi Goçarov romanının özellikleri ilk kez bu hikâyelerde kendini göstermeye başladı.
1840	Bakanlıktaki memuriyetinde 9. dereceye yükselerek "unvan danışmanı" titrini aldı.
İlk romanı: <i>Sıradan Bir Hikâye</i> Mart-Nisan 1847'de <i>Sovremennik</i> dergisinde tefrika edildi.	İlk romanı <i>Sıradan Bir Hikâye</i> (<i>Obiknovennaya İstoriya</i>) Belinski'nin tavsiyesiyle Nekrasov'un yönetimindeki <i>Sovremennik</i> dergisinin Mart-Nisan 1847 sayılarında yayımlandı. Büyük bir coşkuyla karşılandı. <i>Zamanımızın Kahramanı</i> (1840) birbiriyle ilişkili beş hikâyeden oluştuğu, <i>Ölü Canlar</i> (1842) poema (nesir-şiiir destan) sayıldığı için, <i>Sıradan Bir Hikâye</i> ilk realist Rus romanı olarak kabul gördü. Goçarov, Gogol'ün gerçek öğrencisi ve mirasçısı sayıldı. Belinski uzun tanıtım yazısında, "... başarısız sonuç bölümüne rağmen Goçarov'un romanı Rus edebiyatının olağanüstü eserlerinden biri olarak kalacaktır," diye yazdı. Goçarov romanın çatısını 1844 yılından itibaren kafasında oluşturmaya başlamıştı. Gelecekteki iki romanını bu kadar hızlı yazamayacaktı.
1849 "Oblomov'un Rüyası" (<i>Sovremennik</i>)	Goçarov 1847 yılında ilk romanını yayımladığında <i>Oblomov</i> 'un çatısını kafasında kurmaya başlamıştı. Romanın çekirdeğini oluşturan "Oblomov'un Rüyası", "Bitmemiş bir romandan bir epizot" alt başlığıyla 1849 yılında <i>Sovremennik</i> dergisinin edebiyat ekinde yayımlandı. Eleştirmenlerin Flaman ressamların tablolarına benzettiği bu gerçeküstü metin Rus edebiyatının doruklarından biri sayılmaktadır.
1850	Bakanlıktaki görevinde 8. dereceye denk gelen "kurul/heyet eksperti" (şef, büro amiri) unvanını aldı.
1852 sonbaharı- 1854 yazı	Japonya ve Doğu Asya'dan başlayarak bir dünya turu gerçekleştirecek olan araştırma gemisi "Pallada" firkateyninde gemi komutanı Amiral Y. V. Putyatın'in sekreterliğini üstlenerek geziye katıldı.
1855	"Mülki müşavir" unvanını aralık 5. dereceye yükseldi. Reformcu Çar II. Aleksandr'ın aydınlarla barışma girişimi çerçevesinde kendisine Petersburg sansür kurulu üyeliği önerildi. Öneriyi kabul etti. Pek çok ilerici eserin yayımlanmasına yardımcı olmasına rağmen bu görevi kabul etmesi ilerici çevrelerce tepkiyle karşılandı.

1856	Dünya seyahati üstüne yazdığı notlarını "Pallada firkateyni" adıyla bölümler halinde yayımlamaya başladı. Notlar 1858'de kitap olarak basıldı.
1856	Veliहत Prens'e (III. Aleksandr) Rusça ve edebiyat dersleri vermekle görevlendirildi.
Mucizevi 1857 yazı	Gonçarov 1857 yazını geçirdiği Marienbad kaplıcalarında (Karlovoy Vary) müthiş bir ilham yakalayarak birkaç ay içinde on yıldan beri kafasında taşıdığı <i>Oblomov</i> romanının önemli bir kısmını kâğıda dökmeyi başardı.
Ocak-Nisan 1859 <i>Oblomov</i>	Yazım süreci on iki yıla yayılan ikinci romanı <i>Oblomov, Oteçestvennie Zapiski</i> (Anavatan Notları) dergisinde 1859 yılının ilk dört sayısında tefrika edildi. 1859'un Mayıs ayında kitap olarak yayımlandı. Turgenyev'in <i>Asilzade Yuvası</i> (Ocak 1859) ile <i>Oblomov</i> Rusya'da yılın edebiyat olayı oldu. Müthiş ilgi gördü. Tolstoy, "Oblomov muazzam bir şey! Çoktan beri böylesi görülmedi!" dedi. Turgenyev, "Dünyada tek bir Rus kaldığı sürece <i>Oblomov</i> hatırlanacaktır," diye yazdı. <i>Oblomovşçına</i> (Oblomovculuk), <i>Oblomovka</i> sözcükleri Rus diline girdi.
1860	Bilimler Akademisinin dil ve edebiyat bölümüne üye seçildi.
Temmuz 1862-Şubat 1863	İçişleri Bakanlığına bağlı <i>Severnaya Poçta</i> (Kuzey Postası) gazetesinin yayın yönetmenliği görevini kabul ederek iki yıl süreyle bu görevi yürüttü.
1863	"Asıl mülki müşavir" unvanını alarak baremin 4. derecesine yükseldi. Kitap basım-yayım yüksek kurulu üyeliğine atandı, bu görevi 1867 yılına kadar sürdürdü.
1867	Üstün hizmetlerinden dolayı kendisine üçüncü dereceden Aziz Vladimir nişanı verildi. 1867 sonunda sağlık gerekçesiyle emekliliğe ayrıldı.
1869 Üçüncü ve son romanı <i>Obriv</i> (<i>Yalyar</i>) yayımlandı.	1849 yılından beri kafasında oluşturmakta olduğu, yazım süreci yirmi yıla yayılan son romanı <i>Obriv</i> ("abriv" diye okunur ve "yalyar", "falez" anlamına gelir), <i>Vestnik Yevropi</i> (Avrupa Postası) dergisinin ilk beş sayısında (Ocak-Mayıs 1869) tefrika edildi. 1870 yılında kitap olarak yayımlandı. Yazarın 1860'ların politik ortamından etkilenerek liberal düşünceli sürgün Volohov karakterini nihilist bir gence dönüştürmesi ve onu karikatürleştirerek tasvir etmesi sol çevrelerde eleştiriyile karşılandı. Buna rağmen, Petersburg sosyetesinin ve bürokrasisinin aylak hayatını, Rusya taşrasını, serflik düzenini çok ayrıntılı bir şekilde gözler önüne seren roman, derin psikolojik tahlilleri, engin doğa tasvirleri, Rusya'yı temsil eden güçlü babuşka (büyükanne) karakteriyle 19. yüzyıl Rus klasikleri arasındaki yerini aldı.

1870 sonrası edebiyat yazıları	<ul style="list-style-type: none"> – Griboyedov'un <i>Gore ot uma</i> (Akıllı olmanın ceremesi) adlı komedisi üzerine yazdığı, büyük bir ilgiyle karşılanan "Bir milyon der" başlıklı yazı (1872). – Belinski'nin kişiliği üzerine notlar (1874). – "<i>Obriv (Yalyar)</i> romanında niyetler, amaçlar, düşünceler". 1876 yılında yazıldığı tahmin edilen yazı, yazarın ölümünden sonra 1895 yılında yayımlandı. – Kendi eserlerini değerlendirdiği "Hiç olmamasındansa geç olması daha iyidir" başlıklı uzun yazı (1878). – "Edebiyat akşamı" adlı hikâye (1880). – "Baba ocağında" (<i>Na rodine</i>) başlığı altında topladığı anıları (1888). – "Eski zaman uşakları" (1888). – "Balık çorbası" (<i>uha</i>) adlı hikâye (1891). – Ölümünden sonra yayımlanmak üzere 1870'lerde yazdığı "Sıra dışı bir hikâye" başlıklı notlar. Turgenev ile olan tatsız tartışmasının yer aldığı bu notların kısa bir özeti 1924 yılında yayımlandı.
1878	Veremden ölen uşağının ailesi (karısı ve üç çocuğu) ile ilgilendi, geçimlerini üzerine aldı, kitaplarının gelirini onlara bağışladı.
1883	Toplu eserleri 8 cilt halinde yayımlandı.
15 (27) Eylül 1891	Hiç evlenmeyen, son yıllarını yalnızlık içinde geçiren Gonçarov 1890 yılında inme geçirdi. 15 (27) Eylül 1891 günü evinde hayata gözlerini yumdu. Aleksandr Nevski Manastırı, Yeni Nikolskoe Mezarlığına (Petersburg) defnedildi.

SUNUŞ

İvan Gonçarov'un, 19. yüzyıl Rus klasikleri arasında seçkin bir yere sahip olan, psikolojik nesrin parlak örneklerinden biri sayılan üçüncü ve son romanı *Obrıv* yirmi yıl süren uzun bir yazım sürecinin ardından 1869 yılında okurla buluştu. Gonçarov, romanın ilk planının 1849 yılında, 14 yıllık bir aradan sonra doğum yeri Simbirsk'e (bugünkü Ulyanovsk) yaptığı ziyaret sırasında kafasında belirmeye başladığını söylemektedir.¹ İlk romanı *Sıradan Bir Hikâye*'yi (1847) üç yıl gibi fazla uzun sayılmayacak bir sürede yazmasına rağmen son iki romanının yazımı çok uzun sürdü. Yazmanın kendisi için her zaman bir işkenceden farksız olduğunu söyleyen Gonçarov, başyapıtı *Oblomov*'u (1859) on iki yılda tamamlamıştı. Öte yandan, yazarın iki yıllık (1852-54) dünya turuna çıkan araştırma gemisi Pallada fırkateyninde görev alması da hem *Oblomov*'un hem de *Yalıyar*'ın yazım sürecini kesintiye uğratmıştı.

Gonçarov üç romanını değerlendirdiği "Hiç olmamasındansa geç olması daha iyidir" başlıklı yazısında (1878) "uçleme"nin serflik düzeni altındaki Rus hayatının değişik üç dönemine (sırasıyla, eski ile yeninin çatıştığı dönem, derin uyku dönemi ve kıpırdanış, uyanış dönemi) tutulmuş bir ayna olduğunu, kahramanlarının farklı dönemlerde ortaya çıkan aynı tiplerden başka bir şey olmadıklarını yazdı. Gonçarov'un romanlarında tarihsel boyut pek öne çıkarılmadığı için (*Oblomov* zaman dışı, zamanlar üstü bir romandır) onun bu üç dönem tezi eleştirmenlerce pek kabul görmedi, ancak uçlemenin üç ana karakterinin, yeğen Aduyev'in, *Oblomov*'un ve Rayski'nin ortak bir kaderi, can çekişen bir sineğin kaderini paylaştıkları hemen göze çarpmaktadır. *Oblomov* ailesinin yurtluğu

1 İ. Gonçarov, "Namereniya, zadaçi, i idei romana 'Obrıv'" (*Yalıyar* romanında niyetler, amaçlar ve düşünceler), 1876 (?), *Russkiy Vestnik* dergisi, 1895, No 1 (Yazarın ölümünden sonra yayımlanan yazınının 1876 yılında yazıldığını tahmin edilmektedir).

“Oblomovka”daki hayatı bir sineğin can çekişmesine benzeten yazar Vladimir Korolenko (1853-1921) şöyle der: “... sinek hâlâ canlıdır, uçmaya muktedirdir, ama durgun, boğucu sıcak ve kâbus dolu uyku ortamı onun daha fazla yaşamasına izin vermez. ‘Ve çocuk [küçük Oblomov] durmadan sineği izler...’ Ufaklığın çocuk yüreğinin çaresizce çarptığını hissedersiniz, uçarak bu uyku diyarının üstüne çıkmak ister, ne var ki çocuğun ruhunu sarıp dolayan, ince ipliklerden yapışkan bir ağ örülmeye başlanmıştır bile... İşte Oblomov’un da, Aduyev’in de, Rayski’nin de hikâyesi budur!”¹

Yalihar’ın başkarakteri Boris Rayski sanatçı yaradılışlı, doğuştan yetenekli, hayal gücü zengin, fakat sebatsız, tembelliğe meyilli, sık sık karar değiştiren, hangi sanat dalını seçeceğini bilemeyen, 1840’ların iyi niyetli entelektüellerinden biridir; kısaca, *Oblomovşçina* (Oblomovculuk) hastalığından muzdariptir. Üniversiteyi bitiren Rayski önce orduda, ardından memuriyet hayatında kariyer yapmayı dener, ancak çabucak bu hevesinden vazgeçerek sanatçı olmaya karar verir. Otuzlu yaşların ortalarına kadar sanatta herhangi bir başarı göstermeden Petersburg’da yaşar. Bir ilkbahar, “babuşka” (büyükanne, nine) diye çağırdığı, dedesinin kız kardeşi Tatyana Markovna Berejkova tarafından yönetilen taşradaki yurtluk Malinovka’yı (ahududu ülkesi) ziyarete gider. Roman geriye dönüşlerle Rayski’nin Malinovka’da kaldığı altı aylık dönemi anlatır. Romanın babuşka ve Rayski dışındaki üçüncü ana karakteri yirmi üç yaşındaki akıllı ve gizemli güzel Vera’dır. Babuşka, “torunlarım” diye çağırdığı, kuzeninin çocukları olan iki öksüz kız kardeşi, Vera ve Marfenka’yı küçüklüklerinde kanatları altına almış, onları büyütüp yetiştirmiştir.

Gonçarov çatısını 1849’dan beri kafasında kurduğu *Yalihar* romanı üzerinde 1859 ve 1860 yıllarında yoğun bir şekilde çalıştı. 1860’ların başlarında beş bölümlük uzun romanın ilk üç bölümü tamamlanmıştı. Üç ana karakter, Rayski, babuşka ve Vera üstünde çalışıyordu. Ayrıca dördüncü, yardımcı bir karakter olarak dikbaşlılığı, amirlerine itaatsizliği sebebiyle Sibiry’a sürgün edilecek liberal bir memur ya da öğretmen karakteri olacaktı. 1860’ların ilerici

1 Vladimir Korolenko, “İ. A. Gonçarov ve ‘genç kuşak’”, *Russkoe Bogatstvo* dergisi, 1912.

Rus gençliğini, Rus hayatının ataletten silkinmesini, uyanışını temsil eden, kahraman bir Rus kızı olması düşünülen Vera bu sürgüne âşık olacak ve onun peşinden Dekabrist eşleri gibi Sibiryaya gidecekti.¹ Ancak 1860'ların başlarında Rus toplumsal ve siyasal hayatında yaşanan muazzam değişiklikler Gonçarov'u romanının planında köklü değişiklikler yapmaya zorladı.

Turgenyev'in Bazarov karakteri (*Babalar ve Çocuklar*, 1862), Çernişevski'nin *Ne Yapmalı?* (1863) romanı ve Pisarev'in "Yeni Tip" başlıklı makalesiyle (1865) alevlenen nihilizm, "yeni insan", "yeni hayat" tartışmaları, Rus ilerici gençliği üzerinde büyük bir etki yarattı. Rus radikallerinin monist materyalist dünya görüşü kısa sürede anti-nihilist bir edebiyat akımının doğmasına sebep oldu. Pisemski'nin *Çalkantılı Deniz*'i (1863), Leskov'un *Çıkış Yok'u* (1864), Viktor Klyuşnikov'un *Serap*'ı (Marevo, 1864) gibi birçok anti-nihilist roman yayımlandı. Dostoyevski *Yeraltından Notlar* (1864) ile Çernişevski'nin *Ne Yapmalı?*'daki rasyonel egoizm tezine yanıt verdi. Bu dönemde özellikle Rus kadınının özgürleşme hareketi büyük bir sıçrama kaydetti. Kadınlar eğitim için yurt dışına gitmeye, erkeklerin yaptıkları her işi yapmaya, değişik mesleklere girmeye, iş kadını, öğretmen olmaya başladılar. Çernişevski'nin *Ne Yapmalı?* romanının etkisiyle entelektüel kadınlar arasında ailelerini terk ederek komüne katılma, komün hayatı yaşama modası hızla yayıldı. Kocalarını, çocuklarını terk ederek genç sevgilileriyle birlikte komüne katılan entelektüel kadınlar arasında Vsevolod Garşin'in annesi Yekaterina Garşina (annesi 1860'ta evi terk ettiğinde geleceğin ünlü öykü yazarı Garşin henüz 6 yaşındaydı) ve 1866'da üç çocuğunu terk ederek öğrenci sevgilisiyle komüne katılan Yekaterina P. Maykova (yazar Vladimir Maykov'un karısı) gibi yüksek sosyal statüye sahip kadınlar da vardı. Nekrasov'un uzun süre (1846-1863) nikâhsız olarak birlikte yaşadığı yazar Avdotya Panayeva da (ilk evliliğini İvan Panayev ile yapmıştı) bu akıma kapılarak ailesini terk edenlerdendir. Gonçarov, ünlü Maykov ailesi ile 1840'ların başından beri yakın bir ilişki içindeydi. Ressam olan baba Nikolay Maykov'un evi Petersburg'un önde gelen sanat salonlarından biriy-

1 Bkz. Gonçarov'un Yekaterina P. Maykova'ya Nisan 1869 tarihli mektubu.

di. Gonçarov 1830'ların sonlarında liseli Maykov kardeşlere özel dersler veriyordu. Edebiyat tarihçileri alımlı ve zeki bir kadın olan Yekaterina Maykova'nın (1836-1920) Gonçarov'a Olga (*Oblomov*) ve Vera (*Yalyar*) karakterlerini yaratırken esin kaynağı olduğunu yazmaktadır.¹ Yekaterina Maykova'nın dramı Gonçarov'u derinden etkilemiştir; *Yalyar*'ın 1867 ve 1868 yıllarında yazılan son iki bölümü (dördüncü ve beşinci bölüm) bu etkinin izlerini taşımaktadır. Vera'nın düşüşü (masumiyetini kaybedişi) bir bakıma Yekaterina Maykova'nın dramıdır.

Gonçarov, *Yalyar*'da başlangıçta ilk iki romanında olduğu gibi yine ana karakterin hayat hikâyesi etrafında dönen biyografik bir roman yazmayı, romantik ihtiras peşinde koşan, sanatçı yaradılışı, sebatsız Rayski'nin iç dünyasını açığa çıkarmayı amaçlıyordu. Mektuplarında ve eserlerini değerlendirdiği 1878 yazısında² *Yalyar*'da asıl karakterin Rayski olduğunu, romanın onun hikâyesini konu aldığını söylüyordu. Ancak 1860'ların Rus romanı toplumsal sorunlara odaklı, çok karakterli, karmaşık olay örgüsüne sahip bir romandı artık. Bu durum, Rus toplumundaki köklü dönüşümler ve sert nihilizm tartışmaları, Gonçarov'u romanında önemli değişiklikler yapmaya, planını yeni roman anlayışına göre güncellemeye yöneltti. Sibiry'a sürgün edilecek, Vera'nın gönlünü kaptırdığı ılımlı liberal memur (ya da öğretmen) karakterini atarak yerine vulgar bir materializm anlayışına sahip, sekter, karikatürize edilmiş, nihilist Mark Volohov tipini koydu. Karakterlerini genellikle geçmişten, reformlar öncesi Rus serflik döneminden seçen Gonçarov ilk kez 1860'ların yeni toplumundan bir karakter sokuyordu romanına. Mark'ın adı ilk kez yazarın Sofya A. Nikitenko'ya Boulogne-sur-Mer'den yazdığı 6/18 Ağustos 1860 tarihli mektubunda geçmektedir. Gonçarov mektubunda, "Yazmaya başlamak istiyorum, ama yazamıyorum, birincisi Markuşka (Mark) tipini daha tam olarak kafamda belir-

1 Bkz. N. D. Staroselskaya, "Roman Gonçarova 'Obriv'" (Gonçarov'un *Yalyar* romanı), M., Hudoj. Lite., 1990; Natalya Volodina, *Yekaterina Pavlovna Maykova'nın anıları: Hayat yolu çizme deneyimi* (Rusça), Toronto Slavic Quarterly (Academic Electronic Journal in Slavic Studies). <http://sites.utoronto.ca/tsq/28/volodina28.shtml>.

2 "Luçşe pozdno, çem nikogda" (Hiç olmamasındansa geç olması daha iyidir) başlıklı yazısı (1878).

ginleştiremedim... Ondan ne çıkacağını bilmiyorum,” demektedir. Yazar böylece romanına nihilist Mark karakterini sokarak *Yalılar*’ı toplumsal ve siyasal bir romana çevirdi. Yeni plan Vera ve Rayski karakterlerinde de önemli değişiklikler yapmasına yol açtı. 1860’ların ikinci yarısında yazımı tamamlanan son iki bölüm ile roman güncel toplumsal ve siyasal sorunların, kadın sorununun, kadın-erkek ilişkilerinin, değişik ihtiras (aşk) türlerinin işlendiği dram tarzında hacimli bir romana dönüşmüş oldu.

Uzun yazım süresi boyunca romanın adı da birkaç kez değişti. Yazışmalarında yazar romanın adını başta “Sanatçı” olarak zikrediyordu, sonra “Sanatçı Rayski”, ardından “Vera” olarak değiştirdi. En sonunda *Obriv*’da karar kıldı. *Obriv* hem “yar, yalılar, uçurum, falez” hem de “kopuş, kopma” anlamına gelmektedir: *Obrivat/oborvat* (koparmak) fiilinin isim halidir. Malinovka yurtluğunun Volga’ya bakan kenarında nehrin toprağı oymasıyla oluşan yarım *verst* uzunluğunda sarp bir yar bulunmaktadır. Roman adını buradan alır. Ben *obriv*’ı “yalılar”¹ olarak Türkçeleştirmeyi uygun gördüm. “Yar”ı hem tek heceli bir sözcük olduğu, hem de yâr ile karıştırılabileceği için kullanmadım; “falez”i Fransızca olduğu, “uçurum”u ise çok farklı anlamlara geldiği için tercih etmedim. *Obriv*’ın ikinci anlamı “kopma, kopuş” da romanın bağlamı içinde manidardır, kuşaklar arası kopukluğu, Rus gençliğinin eski geleneksel düzenden kopuşunu simgelemektedir. Gonçarov bir önceki romanı için de benzer bir ad seçmişti: *Oblomov, oblomat* (kırmak) fiilinden gelmektedir; *oblomok* “kırık, kırıntı”, *oblomki* de “enkaz, yıkıntı” demektir. Serflik düzeninin enkazı olan Oblomovka yurtluğu yerini Şoltz’un temsil ettiği yükselen endüstriyel topluma (kapitalizme) bırakacaktır.

Gonçarov’un, başlangıçtaki planından vazgeçerek güncel politik konuları, nihilizmi romanına dâhil etmesinde uzun zamandan beri uğraştığı muğlak Rayski karakteri ile ne yapacağına bir türlü karar verememesi de etkili oldu. Sofya A. Nikitenko’ya Marienbad’dan yazdığı 23 Haziran (yeni takvime göre 4 Temmuz) 1860 ve 28 Haziran (10 Temmuz) 1860 tarihli mektuplarında neyi nasıl yazacağını

1 Yalılar: Yüksek kıyılarda dalga aşındırmasıyla oluşan ve aşınma sürdükçe karanın içine doğru gerileyen yar; falez (TDK).

bilemediğini, bir çıkmaz sokağa girdiğini, bir gün karşısında capcanlı duran Rayski karakterinin ertesi gün muhayyilesinden tamamen silinip gittiğini, yazdıklarından memnun olmadığını, zira yaratarak (*tvorit*) değil, kafasından icat ederek, uydurarak (*soçinit*) yazdığını bildiriyordu. Nihilist karakter Mark Volohov'un girişi romanın akışını hızlandırdı; Mark'ın Rayski ile sanat, felsefe, günlük hayat ve Vera ile inanç, sonlu/sonsuz aşk, evlilik, karşılıklı sorumluluk üstüne tartışmaları romana büyük bir canlılık kazandırdı. Sivri dilli, sakınması olmayan Mark karakteri hem yazara nihilizm, "yeni insan" konularındaki görüşlerini açıklama fırsatı (çoğu kez Rayski'nin ağzından) vermekte, hem de okur onun sivri çıkışları, tezleri sayesinde Rayski ve Vera'nın kapalı iç dünyalarını tanımaya başlamaktadır.

Olumlu ya da olumsuz olsun, yarattığı tüm karakterlere içten bir sevgiyle bakan, onları kendi insanı sayan, onlarda kendine yakın çok şey bulan Gonçarov,¹ bu sempati ve hoşgörüsünü nihilist Mark Volohov karakterinden esirgedi; onu, acımasızca, geri ödemeyeceğini önceden söyleyerek insanlardan borç para isteyen, gece yarılarında yiyecek bir şeyler bulabilmek için tanıdıklarının camlarını tıklatan ya da lokanta basan, değerli, antika kitapların sayfalarını kopararak onlarla purosunu yakan, dış görünüş olarak kaba, egosantrik bir kabadayı, bir serseri olarak betimledi.² Sonraları, "Volohov'u her yönüyle kötü bir tip olarak çizdim, aksi halde Volohov olmayacaktı o," diye yazacaktı.³ Eski inanç taraftarı, tüccar bir aileden gelen, liberal düşünceli, hümanist Gonçarov, dindar bir kişi olmamakla birlikte Ortodoksluğu Rus ulusal kimliğinin ve kültürünün ayrılmaz bir parçası sayıyor, aileye, geleneklere büyük önem veriyordu. Serflik düzeninin reformlarla, Ştoltz, Tuşin türü iş adamlarının öncülüğünde, barışçıl yolla endüstriyel bir topluma evrileceğine inanıyordu, bu nedenle de devrimci düşüncelere hep mesafeli durdu.

1 İ. Gonçarov, "Hiç olmamasındansa geç olması daha iyidir", 1878.

2 V. İ. Melnik, Y. M. Loşçitz, Y. V. Lebedev gibi Gonçarov uzmanları yazarın Mark Volohov tipini yaratırken sık sık Eski ve Yeni Ahit'teki kıssalardan yararlandığını yazmaktadır. Zikreden: N. V. Volodina, "BİRER okuyucu olarak *Yahyar* romanının kahramanları" (Rusça), İ. Gonçarov'un 190. doğum yılı münasebetiyle düzenlenen uluslararası sempozyumun belgeleri, s. 154-163, 2003, Ulyanovsk.

3 İ. Gonçarov, "*Yahyar* romanında niyetler, amaçlar ve düşünceler", 1876 (?).

1869 Nisan'ında tamamlanan roman ılımlı liberal *Vestnik Yevropi* (Avrupa Postası) dergisinin 1-5. sayılarında tefrika edildi; büyük ilgi gördü, *Vestnik Yevropi*'nin tirajı 3.700'den 5.200'e yükseldi. 1870 yılında ise roman kitap olarak basıldı. Mark Volohov karakteri devrimci demokrat çevrelerde, genç kuşak arasında, ilerici edebiyat dergilerinde günlerce tartışıldı, büyük eleştiriler aldı. Mark'ın gerçekçi, inandırıcı bir tip olmadığı, "yeni insan"ı temsil edemeyeceği, Gonçarov'un genç kuşağın devrimci emellerini ve arayışlarını anlamaktan uzak olduğu yazılıp çizildi. Bu eleştirilerden büyük üzüntü duyan Gonçarov roman için hazırladığı ama kitaba koymaktan vazgeçtiği "önsöz" de (1870) ve daha sonraki yazılarında¹ Mark'ın, Vera'nın kapalı kişiliğini açığa çıkarmak için tasarlanmış, romanın mimarisi için gerekli, sanatsal bir karakter olduğunu, ilerici gençliği değil, Moskova'da ve 1862 Simbirsk ziyareti sırasında onlarca örneğine rastladığı gerçek nihilistleri temsil ettiğini vurguladı. "Ne yani, pek çok zarif, güzeller güzeli kadından kimisi ebeveynini, kimisi kocasını, daha da kötüsü çocuklarını bırakarak bu tiplerin peşlerinden gidip onların bodrum katlarına, tavan aralarına taşınmadı mı? Farklı Vera'ların kaçıp sığındıkları birtakım *phalanstère*'ler² üstüne az mı söylenti çıktı!"³ diye yazdı. Gonçarov'un Maykov ailesinin gelini Yekaterina P. Maykova'nın 1866'da üç çocuğunu bırakıp öğrenci sevgilisiyle komüne katılmasından ne denli etkilendiğini bu satırlardan açıkça görebiliyoruz. Romanın müsveddelerini inceleyen Gonçarov uzmanları yazarın Mark'la ilgili daha önce, 1860'ların başlarında yazdığı olumlu betimlemelerin eserin son halinde yer almadığını, atıldığını belirtmektedirler.⁴

Gonçarov, romanda Mark'ın sadece olumsuz özelliklerinin öne çıkarıldığı, iyi yanlarından söz edilmediği şeklindeki eleştiriye ise, gölge olmadan ışığın tasvir edilemeyeceğini, Rus edebiyatının hayatı uzun zamandan beri negatif (olumsuz) anlatı, yadsıma yoluyla

1 "Yalıyar romanında niyetler, amaçlar ve düşünceler", 1876 (?) ve "Hiç olmamasındansa geç olması daha iyidir" (1878) başlıklı yazıları.

2 Ütopik sosyalist Charles Fourier'nin komün sarayları.

3 İ. Gonçarov, "Hiç olmamasındansa geç olması daha iyidir", 1878.

4 Bkz. Y. M. Loşçitz, *Gonçarov*, M. Molodaya Gvardiya, 1986, s. 257.

resmettiğini, Gogol'ün *Ölü Canlar*'ın ikinci cildinde olumlu, ideal tipler yaratma girişiminin başarısızlıkla sonuçlandığını söyleyerek yanıt vermektedir.¹

Mark karakteri dolayısıyla tutuculukla suçlanan Gonçarov'un *Yalılar*'da Rayski'nin ağzından sık sık görüşlerini dile getirdiğini ve aslında hayatında çoğunlukla olduğu gibi, radikallerle eski ataerkil düzen arasında uzlaştırıcı bir tavır sergilediğini görüyoruz. Roman-daki şu paragraf bu bakımdan önemlidir: "Rayski kendini en yeni fikirlerin adamı, başka bir deyişle öncü genç kuşaktan biri saymazdı, fakat geri fikirli bir insan olarak da görmezdi asla. İlerlemeye, gelişmeye inanır, hatta bunun 'kaplumbağa hızı' ile olmasına kızar, öte yandan kendini bütünüyle şu ya da bu on yılın yeni yeni ortaya çıkan eğilimlerinden herhangi birinin içine oturtmak için acele etmediğini açık yüreklilikle dile getirirdi" (II. cilt, s. 15).

Karikatürleştirilmiş Mark Volohov karakteri *Yalılar* romanını zedeledi, fakat serflik Rusya'sının gerek başkent gerekse taşra hayatının ayrıntılı, görkemli bir tablosu niteliğindeki bu romanın 19. yüzyılın unutulmaz Rus klasikleri arasına girmesine engel olamadı. Yevgeni A. Solovyov, "*Yalılar* yazarın zengin hayat deneyimini bir bütün halinde içermek, âdeta onun görüşlerinin, sempati ve duygularının, kanaat ve inançlarının, yeteneğinin artistik bir ansiklopedisi olarak tasarlanmak zorundaydı ve esas olarak öyle de oldu," demektedir.² Gerçekten de roman bir sanat ansiklopedisini andırmaktadır. Yazar, Stasyuleviç'e yazdığı 9/21 Temmuz 1868 tarihli mektupta, "*Yalılar*'a iyilik, onur, dürüstlük, ahlak, inanç üstüne bütün fikirlerimi, anlayışımı ve duygularımı, insanoğlunun manevi doğasını oluşturması gereken her şeyi koydum," demekte, başka bir yerde, "Elimde olmadan romanda tüm ihtiras türlerini uyandırıp canlandırdım ve tek tek hepsini ele aldım," diye yazmaktadır.³ Gonçarov, P. A. Baluyev'e yazdığı 6/18 Haziran 1877 tarihli

1 Bkz. Önsöz, "Hiç olmamasındansa..." ve "*Yalılar* romanında niyetler..."

2 Yevgeni A. Solovyov, *İvan Gonçarov: Yevo jizn i Literaturnaya Deyatelnost* (İvan Gonçarov: Hayatı ve Edebî Çalışmaları), 7. bölüm, 1895.

3 "*Yalılar* romanında niyetler..."

mektubunda, 1860'ların "yeni insan"ının romanda ya da herhangi bir sanat eserinde aşkın rolünü sınırlandırma, onun yerine başka duygular koyma eğilimini anlamakta zorlandığını, aşkın hayatta büyük bir yer işgal ettiğini, aşkın her türlü eylemin bazen motifi, bazen amacı olduğunu söylemektedir. Romanda dürüstlük, ahlak, sorumluluk, kadın-erkek ilişkileri gibi tüm konular *ihtiras* (yazar aşk sözcüğü yerine sık sık ihtiras sözcüğünü kullanmaktadır) üzerinden ele alınmakta, roman âdeta bir "ihtiras destanı"na dönüşmektedir. İhtirası hayatın esas amacı olarak gören, kadın güzelliğini doğanın yarattığı en güzel eser sayan romantik Rayski, "Bana ya içinde yok olabileceğim, boğulacağım, kana kana içeceğim kusursuz bir ihtiras ver (...) ya da..." (II. cilt, s. 76) diye haykırmakta, kadın güzelliğini ve aşkı mitleştirmektedir. Buna karşılık Tuşin'in Vera'ya aşkı derin, insani, sağduyuya ve güvene dayalı bir aşktır. Antik Yunan ve Latin edebiyatı öğretmeni Kozlov'un, vefasız karısına karşı duyduğu ihtiras bilinçsiz, kör bir ihtirastır. Mujik Savelyi'nin şehvet düşkününü karısı Marina'ya karşı duyduğu ihtiras ise vahşi, hayvani, ama inatçı, sarsılmaz bir ihtirastır. Soğuk bir mermer heykeli andıran güzel Belovodova'da ve Vera'nın saf, iyi yürekli kız kardeşi Marfenka'da ise ihtirasın izine bile rastlanmaz. Marfenka ile Vikentyev'in aşkı ihtirassız, idil tarzı bir aşk, babuşkanın gençliğinde Tit Nikoniç'la yaşadığı aşk ise şövalye tarzı bir aşktır.¹ Vera'nın sürgün nihilist Mark'a aşkı Olga'nın Oblomov'a aşkını andırmaktadır; Vera da tıpkı Olga gibi, toplumdaki dışlanmış, yalnız bir delikanlıya önce acıma duygusuyla ilgi göstermekte, sonra eğiterek, etkileyerek onu yeni bir insana dönüştürme fikrine kapılmakta ve bu süreç içinde ona âşık olmaktadır. Ne var ki sonuç Olga-Oblomov aşkında olduğu gibi yine derin bir hayal kırıklığı olacaktır. Merejkovski'nin belirttiği gibi, sıradan olanın, bayağılığın (*poşlost*) temiz kalplilik, aşk, idealizm karşısında galebe çalması Gonçarov için hayatın temel trajedisidir.²

1 Bkz. Y. O. Dızıga, "Gonçarov'un *Yalıyar* romanında ve İ. S. Şmelyev'in *Semavi Yollar*'ında ihtiras türleri" (Rusça), *Russkaya reç* dergisi, 2017, Sayı 1.

2 Dmitri S. Merejkovski, "Optimizm Gonçarova" (Gonçarov'un iyimserliği), *Trud* dergisi, 1890, No 24.

Yalhyar'da kadın karakterler ve aşkları değişik tarihsel dönemlerle ilişkili olarak resmedilmiştir. Sofya Belovodova antik dünyanın soğuk mermer heykellerini, Ulyana profil olarak antik dönemin Romalı kadınlarını hatırlatmaktadır. Vera kâh Roma mitolojisindeki bakire tanrıça Vesta, kâh Slav mitolojisindeki denizkızı, kâh Mısır tanrıçası İzida'dır. Marfenka ile Vikentyev'in aşkı idil hayatına özgü bir aşktır, aile-toplum düzenine sadık, geleneksel küçük burjuva aşkıdır. Nataşa'nıniki santimental döneme, Karamzin'in *Zavallı Liza* dönemine ait bir aşktır. Mistik yazar Pyotr Uspenski (1878-1947), "Her çağın sanatında o çağın kadınlarının etkilerine ait izleri bulabiliriz. Kültür tarihi 'aşkın tarihi'dir" demektedir.¹ Gonçarov'un ansiklopedik romanı *Yalhyar*'ın kahramanlarının çağlara yayılan aşkları Uspenski'nin tezini doğrularcasına insanoğlunun tüm manevi-ahlaki evrimini kapsamaktadır.²

Yalhyar yazarın ilk iki romanında olmayan karmaşık bir olay örgüsüne ve yer yer güçlü bir gerilim, endişe, merak, dramatik çatışma atmosferine sahiptir.³ Ana karakter Rayski tıpkı yazarın kendisi gibi roman yazmaya çalışmakta, bu amaçla notlar almakta, malzeme biriktirmektedir. Romanda metin içinde metin tekniğine başvurulmakta, örneğin Rayski'nin kendi romanı için yazdığı "Nataşa" epizodu, bürokrat arkadaşı Ayanov'un Petersburg'daki gelişmeleri anlattığı mektupları *Yalhyar*'ın metni içinde yer almakta, böylece roman çok yazarlı bir metne dönüşmektedir. Gonçarov *Yalhyar*'da iki temel amacını, birincisi ihtiras oyununu tasvir etmeye, ikincisi de Rayski'nin kişiliğinde, bir sanatçının karakterini analiz etmeye ve bu karakterin sanatta ve hayatta ne şekilde tezahür ettiğini göstermeye çalıştığını yazmaktadır.⁴ Gonçarov ayrıca romanda gençliğinden beri kafasını meşgul eden "bir kadının masumiyetini kaybedişi (düşüşü)", koşullar dikkate alınmadan kadının suçlanması konusunu ele aldığı söylemektedir.

1 Pyotr D. Uspenski, *İskustvo i Lyubov* (Sanat ve Aşk), *Russkiy Eros ili Filosofiya Lubvi vi Rossii* (Rus Eros'u ya da Rusya'da Aşkın Felsefesi), M. Progres, 1991.

2 Bkz. Dzıga, age., s. 64.

3 Bkz. Milton Ehre, *Oblovov and His Creator: The Life and Art of Ivan Goncharov*, Princeton Uni. Pr., 1973.

4 "Yalhyar romanında niyetler..."

Baştaki uzun Petersburg bölümü karakterlerin ortaya çıkması ve romanın bütünü, başkent-taşra karşılaştırması açısından önemlidir. Yazar bu bölümde ömrünü çoktan tamamlamış köklü, zengin Pahlotin ailesini, onların soğuk bir mermer heykeli andıran boş kafalı, güzel dul kızları Sofya'yı okurla tanıştırmakta, başkentten sosyete yaşamını ve yüksek bürokratların iskambil masaları başında tayin, terfi dedikoduları ile geçen yüksek maaşlı asalak hayatlarını gözler önüne sermektedir. Genç Rayski, Petersburg'da yaşarken başkentte "... ergin insanların, Rusya'nın geri kalan bölgelerinin tamamında ise acemi çaylakların yaşadığına" (s. 83) inanıyor, taşradaki yurtluğunu, "Karşılıklı iki kıyısıyla Volga, yarı uyanık, yarı uykuda, kutsanmış dinginlik, insanların yaşamayıp sadece bitki gibi boy attıkları ve sessizce soldukları yer; incelikli, ama zehirli hazlar veren fırtınalı ihtirasların uğramadığı, azap verici soruların sorulmadığı, en ufak bir düşünce, irade kıpırtısının görülmediği diyor!" (s. 187) şeklinde canlandırıyor kafasında. Oysa taşradaki küçük Malinovka yurtluğunda bir yaz geçirdikten sonra şöyle diyecekti: "Aman Tanrım! Bu kuytu köşecikte kendimi birdenbire böyle dramların, bu tür tiplerin ortasında bulacağım hiç aklıma gelir miydi? Basit, sıradan bir hayat çıplak gerçekliğiyle, özünde nasıl da uçsuz bucaksız, nasıl da trajik olabiliyor ve insanlar bu hengâmeden nasıl da sapasağlam çıkabiliyorlar! Bizse orada [Petersburg'da] kalabalıklar halinde toplaşmış, hayatlarımızı ve ihtiraslarımızı, ince zevkler için fantezi yemekler hazırlayan aşçılar gibi karmaşık hale getirmeye çalışıyoruz" (II. cilt, s. 407).

Petersburg'da insanlar incir çekirdeğini doldurmayan sosyete dedikoduları (Sofya'nın yanlış bir adımı, iki satırlık notu vb.) ile zaman öldürürken, Malinovka'da gerçek ihtiraslar yaşanmaktadır. Yazar silik başkent hayatının karşısına karmaşık, canlı taşra hayatını çıkararak bunun tam tersini bekleyen okuru şaşırtmaktadır.

Eserlerinde geçiş dönemini, yerini yavaş yavaş sanayi toplumuna, kapitalizme bırakan 1840'ların Rus serflik düzenini işleyen Gonçarov üç romanında da "anne" karakterine özel bir yer vermiştir. Graçi (ekin kargaları) yurtluğunu yöneten anne Anna Pavlovna Aduyeva, Oblomov'un ev sahibesi (ve daha sonra karısı) Agafya Matveyevna Pşenitsina ve Malinovka yurtluğunun patroniçesi Tatyana Markov-

na Berejkova (babuşka) dirlik ve düzenin, erdemin, fedakârlığın, istikrarın simgeleridirler. Her üç kadın da geçmişin, eski ataerkil sistemin insanlarıdır, çağdaş yeniliklerle temasları olmamıştır. Gonçarov, bu becerikli ev ve yurtluk yöneticisi, iyi yürekli, çalışkan, çelik iradeli “anne” ya da “büyükanne” karakterlerini yaratırken taparcasına sevdiği annesi Avdotya Matveyevna’dan (babasını henüz yedi yaşındayken kaybetmişti) çok şey katmıştır. Her üç romanında da “anne”nin koruyucu kanatları altındaki güvenli çocukluk dönemine bir özlem hissedilir. Gonçarov’un güçlü tasvir yeteneğinin doruklarından biri sayılan “babuşka” karakteri 19. yüzyıl büyük Rus romanının ilk akla gelen kadın karakterlerinden biridir.

Edebiyat eleştirmenleri *Yalılar*’da ikincil karakterlerin büyük bir parlaklıkla çizildiği görüşünde birleşmektedirler. Özellikle Marfenka karakteri kusursuzdur. Edebiyat tarihçisi Semyon Vengerov, “Romanın hakiki sanat incisi safdil Marfenka imajıdır. Rus kadın tipleri galerisinin ilk sıralarından birini canlı, deyim yerindeyse kendi olağan şiirselliği içinde her yönüyle kavranmış (yakalanmış) Marfenka portresi işgal etmektedir,” diye yazmıştır.¹ Başarıyla çizilen Kozlov, Opyenkin, Vasilisa, Marina, Yegorka, Ulita, Ulyana tipleri yer yer (Vasilisa’nın papazla kefaret orucu pazarlığı, sarhoş Opyenkin’in uşak Yakov ile din sohbeti gibi) Gogol karakterlerini anımsatır. Merejkovski, Rus edebiyatında Griboyedov ve Gogol mizahının tamamen kurduğunu, bunun tek istisnasının Gonçarov olduğunu belirtmektedir.²

Gonçarov, *Oblomov*’da olduğu gibi *Yalılar*’da da pek çok metafor ve simge kullanmakta, sık sık Yeni ve Eski Ahit’e, dinî metinlere açık ya da kapalı biçimde gönderme yapmaktadır. Bu metaforları, göndermeleri açığa çıkarmadan, çözmeden romanı anlamamız kolay değildir. Mark, babuşkanın bahçesinden elma çaldığı sırada tanışır Vera ile, bu Âdem ile Havva anlatısına bir göndermedir, ama elmayı Vera değil, Mark yemektedir. Elma burada cinselliği ve hazzı

1 Semyon Vengerov, “İ. A. Gonçarov: Kratkaya Spravka” (İ. A. Gonçarov: Kısa Bilgi Notu), 1911. <http://goncharov.lit-info.ru/goncharov/bio/vengerov-1911.htm>.

2 Dmitri S. Merejkovski, “Optimizm Gonçarova” (Gonçarov’un İyimserliği), *Trud* dergisi, 1890, No 24.

sembolize etmekte, Vera'nın da elma yemesini isteyen Mark onu baştan çıkarmaya, onda şehvet duyguları uyandırmaya çalışmaktadır. Romanda metafor ve göndermelerin ne denli önemli olduğunu şu örnekten açıkça görebiliriz: Babuşka, Vera'ya genç kızlık çağında işlediği günahından söz ederken, "Aranızda, kefareti ödenmemiş bir günahı gizleyen badanalı mezar gibiydim," (II. cilt, s. 422) der. Yazarın "badanalı mezar" ile neyi kastettiğini ancak Kutsal Kitap'a baktığımızda anlayabiliyoruz: "Vay halinize ey din bilginleri ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Siz dıştan güzel görünen, ama içi ölü kemikleri ve her türlü pislikle dolu badanalı mezarlara benzersiniz" (Matta, 23: 27).

Yalıyar'da âdeta roman karakteri olarak işlev gören simgeler vardır: Romana adını veren ve metinde 260 kez geçen yarım km uzunluğundaki sarp yalıyar, metinde 214 kez geçen Volga Nehri ve Rayski'nin babasından kalma, iki üç bin civarındaki, antik çağa ve aydınlanma dönemine ait değerli kitaptan oluşan kütüphane (23 kez geçmektedir) bu tür simgelerdir. Dibinde bir zamanlar bir cinayetin işlendiği yalıyar sadece korkutucu bir topografik öge olmayıp aynı zamanda ihtirası, şeytani ve aykırı (sınırlı süreli, sonlu aşk gibi) düşünceleri, baştan çıkarmayı, masumiyetin kaybedilişini (düşüşü), gizemi, ölümü, geçit vermez uçurumu simgeler. P. P. Alekseyev'in belirttiği gibi romanda yalıyar, "ihtirasın uygarlık dışı alanıdır; özerk insan iradesinin, bireyciliğin, Ortodoksluğun dışladığı şeytani güçlere inanın vb. bölgesidir."¹ Nihilist Mark'ın Malinovka'luların uğramadığı, uğursuz saydıkları yalıyarı kendine mekân tutması anlamlıdır. Yalıyarın dibi, yalıyarın yukarısındaki düzene, yani babuşkanın krallığı Malinovka'ya bir tehdittir. Malinovka'da ihtirasa yer yoktur, babuşka torunlarına, "Önce evlenin, kocanıza daha sonra âşık olursunuz," diye öğüt vermektedir. Kendisi ihtirasının bedelini, evlenmeyerek (evde kalarak) çok ağır ödemiştir.

Rayski'nin dedesinden ve babasından kalma kütüphanesi de roman karakteri olarak sık sık karşımıza çıkar. Kütüphane sadece *Yalıyar*'ın kahramanlarını değil, romanın okuyucularını da geç-

1 P. P. Alekseyev, "İ. Gonçarov'un *Yalıyar* romanında uygarlık olgusu" (Rusça), İ. Gonçarov'un 190. doğum yılı münasebetiyle düzenlenen uluslararası sempozyumun belgeleri, s. 124-145, 2003, Ulyanovsk.

mişin engin dünya kültürüyle tanıştıracaktır. Jimnazyumu bitirip üniversiteye kayıt yaptırdıktan sonra Malinovka yurtluğuna tatile gelen öğrenci Rayski kütüphanesiyle şöyle tanışır:

“İki bin civarında ciltten oluşan bir kütüphane bulmuştu Rayski; hemen kitapların adlarını okumaya daldı. Neler yoktu ki, bütün Ansiklopedistler, Racine, Corneille, Montesquieu, Machiavelli, Voltaire, antik çağ klasiklerinin Fransızca çevirileri, *Çılgın Orlando*, Sumarokov, Derjavin, Walter Scott, tanıdık *Kurtarılmış Kudüs*, *İlyada*’nın Fransızcası, Ossian’ın Karamzin çevirisi, Marmontel, Chateaubriand ve sayısız anı kitabı... Pek çok kitabın kenarları kesilip açılmamıştı bile, demek ki sahipleri, yani Rayski’nin babası ile dedesi bunları okuyacak zaman bulamamışlardı” (s. 128).

Roman kahramanlarının her birinin kütüphaneye ilişkisi farklı olacaktır, Rayski bu kitapları okuyarak kendini yetiştirecek, büyüdüklerinde Vera ile Marfenka da oradan çeşitli kitaplar alıp okuyacaklardır, ancak Marfenka sadece mutlu sonla, düğünle bitenleri okuyacaktır. Kitap kurdu Kozlov, kitapları tapınmaya benzer bir hayranlıkla, huşu içinde okşayacak, “Bir şey eğer bu kitaplarda yoksa o şey hayatta da yoktur ya da olması gerekmemektedir!” (s. 289) diyecektir. Barbar Mark bazen okuduğu kitabın bir sayfasını kopararak purosunu yakacaktır. Edebiyatla arası iyi olmayan babuşka kütüphaneye ilgi göstermeyecektir.

Volga Nehri ise Malinovka sakinleri için her şeydir, hayatın kendisidir, anılarıdır. Rayski’nin erken yaşta kaybettiği annesine dair birçok hatırası Volga ile ilgilidir; annesinin onu Volga’ya nasıl götürdüğünü ya da evin köşe odasından birlikte Volga’yı nasıl seyrettiklerini hatırlar. Dalgın, düşünceli Volga insanda düşünceye dalma, hüzünlenme arzusu uyandırır. “... yurtluk işlerini kafasından atıp elini beline koyarak ya da kollarını göğsünde kavuşturarak Volga’yı seyrettiğinde sanki bir şeyin hüznü hızla yayılırdı [babuşkanın] yüzüne” (s. 119). Volga’nın durmadan akıp giden suları insana her şeyin geçici olduğunu hatırlatır. “Düşünceler [Rayski’nin] kafasında art arda doğuyor, sonra Volga’nın akan suları gibi uzaklaşıp gidiyorlardı” (s. 123). Volga, yöre insanını bağrında besleyip büyüten anadır, anavatandır. Gonçarov bu duyguyu, hemşehri-